

Greta Edelstam, belönad gynekolog

Ny metod kan ge infertila ökat hopp

En ny behandlingsmetod vid endometrios kan ge infertila ökat hopp. Bakom metoden står Greta Edelstam, gynekolog vid Södersjukhuset i Stockholm.

För sin upptäckt har hon belönats med ett av Stockholms stads uppfinnarstipendier, hon har fått 100 000 kronor.

Endometrios drabbar mellan 5 och 10 procent av kvinnorna i menstruerande ålder. Mellan 30 och 40 procent av dem är infertila. Deras hopp att bli gravida står idag till provrörsbefruktnings, IVF. Den lyckas i ungefär vart fjärde fall. Den metoden är mycket dyr och efter ett antal försök får patienten själv stå för kostnaderna.

– Många bär med sig IVF-behandlingen som en psykologisk och ekonomisk belastning årtal efteråt, säger Greta Edelstam. De har gått igenom alla vedermödor utan att det blev något barn. De mår psykiskt oerhört dåligt.

Bakgrunden till den nya metoden är att Greta Edelstam i en avhandling konstaterat att kvinnor med endometrios har upp till tre gånger så många leukocyter som normalt i peritonealvätskan. Hon har i laboratoriemiljö visat att leukocyterna fagocyterar spermier mycket mera aggressivt hos endometriosc kvinnorna än hos »friska» kvinnor, vilket sannolikt har betydelse för endometriosc kvinnors infertilitet.

Genom att använda ett beprövat läkemedel på ett nytt sätt har hon lyckats dämpa de vita blodkropparnas aktivitet. Spermier dämpas däremot inte.

Greta Edelstam berättar att hennes nya metod är betydligt billigare, enklare och psykologiskt mer tilltalande än IVF. Här behövs t ex ingen avancerad metodik eller laboratorieutrustning, det räcker med vanlig bassjukvård.

Metoden går ut på att man ska ge behandlingen vid ägglossningstid i samband med en gynekologisk undersökning. Kvinnan ska med hjälp av en LH-sticka (luteiniseringshormon) i urinen se när hon befinner sig 24–36 timmar före ägglossning. Då åker hon till sjukhuset och blir behandlad. Därefter får kvinnan åka hem och försöka bli gravid på vanligt sätt.

Förhoppningen är att spermier då lättare ska ta sig fram till ägget och befrukta det utan att på vägen bli uppätta av armén av de aggressiva leukocyterna. Greta Edelstam:

– Vi vet nu att det fungerar i laboratoriemiljö och det borde innebära ett nytt hopp för många infertila. Men om det kommer att fungera i praktiken, i in vivo-systemet där det finns en massa andra faktorer som påverkar, kan jag inte svara på idag. Det är något vi ska ta reda på i kliniska studier.

Dessa studier har fått klartecken från Läkemedelsverket och från etisk kommitté.

Vilket beprövat läkemedel, eller vilket generikum, det handlar om vill hon inte berätta utan hänvisar till att »avslöjandet» kommer i en artikel som hon fått godkänd för publicering i tidningen Human Reproduction. Innan den kommit vill hon inte »lämna ut information lite här och där».

Greta Edelstam berättar att när mäniskor får veta vad hon sysslar med så möts hon ibland av kommentaren:

– Ja, du har väl endometrios och är barnlös.

Men så är det inte. Hon har inte endometrios men däremot två barn, en pojke och en flicka på 11 respektive 5 år. Som en utveckling berättar hon att när hon väntade sin dotter och var i sjätte månaden flyttade familjen från Uppsala till Stockholm. Med ett lite själviro-niskt skrätt säger hon:

– Förut brukade jag för mina patienter framhålla det olämpliga i att flytta sent under graviditeten eftersom det är jobbigt, men efter att vår egen flytt sammanföll med en önskad men oväntad graviditet så har jag slutat med det.

Sina undersökningar kring barnlöshet driver hon av ren nyfikenhet, berättar hon med motiveringen:

– Det måste gå att lösa problemet med endometrios och infertilitet på ett enklare och smartare sätt än IVF.

Profilen

– Jag är oerhört tacksam över stipendiet, som ju gör det möjligt för mig att genomföra den kliniska prövningen, konstaterar en glad Greta Edelstam.

Det är nu dags för de kliniska prövningarna och Greta Edelstam söker tänkbara »försökskvinnor». För dessa har hon vissa kriterier:

De får inte vara över 45 år, »men om jag får tillräckligt med patienter vill jag helst ha med bara de som är under 40 år».

De ska ha en laparoskopiverifierad endometrios.

De får inte ha något passagehinder i äggledarna.

Och barnlösheten får inte bero på någon manlig faktor.

Den här intervjun avslutas med att Greta Edelstam går till sjukhusapoteket för att beställa de läkemedelsberedningar hon kommer att behöva för de kliniska studierna.

*

Stockholms stads uppfinnarstipendier delas ut till uppfinningsrika personer bosatta eller verksamma i Stockholm och är till för att ge goda idéer en chans att utvecklas. Juryn konstaterar i år att »För alla de nio uppfinningarna bedöms efterfrågan vara både stor och växande».

Tom Ahlgren